

Alkoholinkäyttö osana oululaista opiskelijakulttuuria 2020-luvun alussa

Anni Toivanen
Kandidaatintutkielma
Kulttuuriantropologia
Oulun Yliopisto
Syksy 2023

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	3
1.1 Tutkimuskohde ja lähtökohdat: alkoholi osana opiskelijakulttuuria.....	3
1.2 Tutkimuksen tavoitteet.....	5
1.3 Keskeiset käsitteet.....	7
2. TUTKIMUSPROSESSI.....	10
2.1 Haastattelu ja sen toteutus	10
2.2 Kysely ja sen toteutus.....	11
3. OULULAISTEN OPISKELIJOIDEN ALKOHOLINKÄYTTÖ JA SEN ROOLI VÄLINEENÄ YHTEISÖLLISYYTEEN	13
3.1 Opiskelijoiden alkoholinkäyttötottumukset	15
3.2 Alkoholinkäytön vaikutus opiskelijoiden yhteisöllisyyteen	19
4. YHTEENVETO JA POHDINTA	23
LÄHTEET.....	26
Liite 1. Haastattelu	29
Liite 2. Kysely.....	30

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuskohde ja lähtökohdat: alkoholi osana opiskelijakulttuuria

Suomalaisessa kulttuurissa alkoholinkäyttö on tunnetusti suuressa osassa. Se kytkeytyy suomalaisen yhteiskunnan ja elämäntapojen muutokseen 1960–80-luvuilla. Tällöin elinkeinorakenteemme muuttui, ihmiset alkoivat muuttaa yhä enenevässä määrin maalta kaupunkeihin ja elintaso nousi. Silloin alkoholista tuli normaali osa suomalaisten vapaa-ajanviettoa sekä sosiaalista elämää sisältäen ja tarjoten yksilöllistä mutta myös yhteisöllistä nautintoa. (Maunu, 2012: 11–12.) Suomalaisten alkoholinkäyttöä voidaan kuvailla esimerkiksi tietynlaisen konnotaation omaavilla sanoilla kännääminen ja ryyppääminen (Simpura 1983: 18). Onko kärjistetty kuva suomalaisten alkoholinkäytöstä kuitenkin aivan totta ja vaihteleeeko alkoholinkäyttö ihmisryhmien välillä?

Nuorilla aikuisilla alkoholin käytetään erityisen paljon opiskelijapiireissä, ja sen voidaan sanoa olevan osa opiskelijakulttuuria. Opiskelijakulttuuria voi määritellä esimerkiksi ottamalla tarkasteluun kulttuurin kollektiiviseen subjektiviteettiin nojaavan määritelmän. Sillä tarkoitetaan jonkin yhteisön tai ihmisryhmän piirissä omaksuttua elämäntapaa, johon liittyy maailman hahmottaminen ja mielekkääksi kokemisen tapa. (Alasuutari 1994: 33–34.) Opiskelijakulttuurilla tarkoitan tässä tutkielmassa siis yliopisto-opiskeluun liittyvää ajanviettoa, joka painottuu vapaa-aikaan ja sisältää erilaisia tapoja, perinteitä, sosiaalisia konstruktioita ja muita kulttuurisia osatekijöitä. Opiskelijoiden usein runsas alkoholinkäyttö liittyy vahvasti opiskelijakulttuuriin, varsinkin vapaa-ajalla järjestettyihin tapahtumiin. Usein ainejärjestöt järjestävät näitä tapahtumia tehden niistä enemmän tai vähemmän virallisia. Opiskelijakulttuuri kokonaisuudessaan ei kuitenkaan ole vain juhlimista, ja se esiintyy eri tavoin eri opiskelijaryhmien välillä. Kaikkien opiskelijoiden opiskelijaelämään ja –kulttuuriin ei kuulu juhliminen tai alkoholinkäyttö missään muodoissa. Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin opiskelijakulttuuriin liittyvään alkoholinkäyttöön tiedostaen faktan, ettei se ole kaikille opiskelijoille olennaista opiskelijakulttuurissa.

Opiskelijakulttuuria on tutkittu ja analysoitu vuosikymmeniä (Nyström 1993). Kuitenkin opiskelijakulttuuri on jatkuvassa muutoksessa ja vuosikymmenenkin aikana kulttuuri voi

muuttua radikaalisti. Juominen ja humaltuminen on kulttuurinen ilmiö (Pyörälä 1995: 217), joten sitä on tärkeä tutkia antropologiassa. Alkoholinkäyttöä on myös tutkittu paljon sosiaalitieteissä yhteiskunnallisesti makrotasolla. Tutkimusta mikrotason alkoholinkäytöstä on vähemmän, mutta se on todella tarpeellista, sillä koko kulttuurin tason alapuolella on paljon variaatioita sen suhteen, miten alkoholinkäyttötottumukset vaihtelevat ihmisryhmien ja alakulttuurien välillä. (Savic ym. 2016: 270.) Yleisesti opiskelijoiden alkoholinkäytön katsotaan nuorten opiskelijoiden kohdalla olevan pääasiassa kohtuukäyttöä. Koronapandemian jyllätessä pahimmillaan vuosina 2020–2022 ja siihen liittyvien yhteiskunnan sulkujen vuoksi voisi olettaa opiskelijoiden opiskelijatapahtumissa tapahtuneen alkoholinkäytön vähentyneen entisestään. Voidaanko kuitenkin sanoa, että alkoholinkäyttö on pienentynyt opiskelijoiden kohdalla kokonaisvaltaisesti viime vuosina? Onko opiskelijoiden alkoholinkäyttökeskeisyyteen liittyvä kulttuuri muutoksen alla ja mikä sen rooli opiskelijoille on?

Valitsin opiskelijoiden alkoholinkäyttöön ja opiskelukulttuuriin liittyvän aiheen, sillä se kiinnostaa minua. Mielestäni on tärkeää tuoda ilmi opiskelijakulttuuria ja sitä, miten suurta roolia alkoholi siinä näyttelee. Alkoholipainotuksen ongelmallisuus jää usein huomaamatta opiskelijakulttuuria romantisoidessa. Erityisesti minua kiinnostaa se, miten alkoholin juominen ja taas toisaalta absolutismi vaikuttavat opiskelijoiden kokemuksiin yhteisöllisyyden muodostumisesta. Olen myös kiinnostunut ihmisten terveydestä ja hyvinvoinnista, joten tarkastelen ilmiötä tässä tutkielmassa sosiaaliantropologian lisäksi myös jossain määrin terveystropologisesta näkökulmasta. Päihteiden käyttö vaikuttaa ihmisen terveystuvaan mittavasti niin psyykkisesti kuin fyysisestikin mahdollisesti ollen rajaa piirtävä tekijä alkoholinkäyttöpäätöksissä.

Mielenkiintoni tutkimusaiheeseen on herännyt myös omakohtaisista kokemuksistani, jotka liittyvät opiskelijakulttuurin alkoholikeskeisyyteen. Olen huomannut suuren osan opiskelijatapahtumista olevan luonteeltaan alkoholinkäyttöön liittyviä. Kyseisissä tapahtumissa iso osa opiskelijoista juo runsaasti alkoholia, irrottelee, tanssii, pitää hauskaa ystäviensä kanssa, tapaa uusia ihmisiä sekä bilettämisen ja rankan juomisen jälkeen käy hakemassa pitsan ja nukahtaa kaverin olohuoneeseen tai kenties päätyy lähtemään jonkun lähes tuntemattoman kanssa kotiin jatkamaan iltaa. Toisaalta monien ilta voi valitettavasti päättyä

oksentamiseen, sammumiseen, onnettomuuteen, huumaamiseen tai jopa seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Siksi nuorten opiskelijoiden alkoholinkäyttöä tarkastellessa täytyy huomioida myös sen mahdolliset varjopuolet. Alkoholihuuruisen opiskelijakulttuurin glorifiointi voi päätyä olemaan enemmän tai vähemmän haitallista.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Opiskelijoiden mahdollisesti hyvin runsaan alkoholinkäytön sanotaan olevan vain osa opiskelijakulttuuria, vaikka todellisuudessa se voi olla useiden yksilöiden kohdalla syvällä piilevä ongelma, josta koituu niin terveydellisiä kuin yhteiskunnallisesti merkittäviä haittoja. Tutkimuksessani tarkastelen alkoholinkäyttöä osana opiskelijakulttuuria. Tutkimukseni tavoite on saada yhteiskunnallisesti tärkeää tietoa opiskelijakulttuurista, sen rakennuspalikoista keskittyen alkoholiin ja sen käyttöön osana opiskelijakulttuuria sekä saada tietoa yliopisto-opiskelijoiden yhteisöllisyyden muodostumisesta ja alkoholinkäytön osallisuudesta siinä. Pyrin tuomaan esille opiskelijoiden alkoholinkäyttötottumuksia ja opiskelijakulttuurin luonnetta. Ovatko median ja yhteisön luomat ylenpalttista juomista ihannoivat mielikuvat totta? Onko alkoholinkäyttö sittenkään tärkeä tekijä opiskelijoiden yhteisöllisyyden kokemuksissa vai jääkö se toissijaiseksi?

Pyrin tutkielmassani vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiini:

1. Millaisia alkoholinkäyttöön liittyviä tottumuksia opiskelijoilla on?
2. Millä tavoin alkoholinkäyttö vaikuttaa opiskelijoiden yhteisöllisyyteen?

Tutkimuskysymyksessä 1 pyrin selvittämään, miten ja kuinka paljon opiskelijat käyttävät alkoholia lähinnä opiskelijatapahtumissa tai opiskelijaelämään liittyvissä muissa vapaa-ajan tilaisuuksissa. Kiinnostukseni on myös juomisen luonne: onko se humalahakuista vai maltillista sekä se, onko alkoholinkäyttö muuttunut yliopistossa vietettyjen opiskeluvuosien kuluessa. Näiden ohjaavien kysymysten avulla pyrin selvittämään, onko alkoholinkäyttö olennainen osa opiskelijakulttuuria ja jos on, niin kuinka olennainen. Koetaanko opiskelijoiden käyttävän liikaa alkoholia? Haluan myös kartoittaa jossain määrin koronaviruksen vaikutusta opiskelijoiden alkoholinkäyttöön ja juhlimiseen. Mielenkiintoani opiskelijakulttuuriin liittyvää alkoholinkäyttöä kohtaan on ohjannut tiedostettu ristiriita runsaan alkoholinkäytön ja siihen

liittyvien todettujen ongelmien kanssa. Alkoholinkäytöllä on kattavia negatiivisia terveysvaikutuksia (Duodecim, 2022). Nämä vaikutukset jakautuvat niin yksilöllisiin terveyshaittoihin kuin yhteiskunnallisiin haittavaikutuksiin. Alkoholinjuomisesta yksilöille koituu laajasti niin psyykkisen kuin fyysisenkin terveyden ongelmia, kuten neuropsykiatrisia häiriöitä, sisäelinsairauksia sekä sikiövaurioita. Terveyshaitat kasvavat usein samassa suhteessa alkoholinkäytön kasvun kanssa. Alkoholin runsaasta kulutuksesta voi myös aiheutua yksilöille sosiaalisia haittoja, kuten ihmissuhdeongelmia sekä taloudellisia vaikeuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009.) Kohtuullista alkoholinkäyttöä varten onkin luotu terveystoimintasuosituksia ja viitekehyksiä, joiden rajoissa alkoholin nauttimisesta koituvat terveysvaikutukset ovat kohtuullisia.

Tutkimuskysymyksessä 2 tavoitteenani on selvittää, millä tavoin yliopisto-opiskelijoiden alkoholinkäyttö vaikuttaa heidän yhteisöllisyyden tunteeseensa. Yhdistääkö alkoholi opiskelijoita ja luoko se opiskelijakulttuuria mahdollisesti sosiaalisena konstruktiona? Jaetaanko juomalla alkoholia yhdessä humaltumisen kokemus ja luodaan sekä ylläpidetään yhteisöjä? Jäävätkö henkilöt, jotka eivät käytä alkoholia, ulkopuolisiksi yhteisöllisyyden tunteen kokemisesta? Jättäytyvätkö jotkut opiskelijat kokonaan ulkopuolella opiskelijatapahtumista (ja opiskelijakulttuurista) tapahtumien alkoholillisuuden vuoksi ja jäävätkö he täten ulkopuolisiksi yhteisöllisyydestä?

Tutkielmassani yliopisto-opiskelijoiden opiskelijakulttuuriin liittyvää alkoholinkäyttöä tarkastellaan pääasiassa opiskelijoiden omien kokemusten kautta. Pyrin löytämään vastauksia kumpaakin tutkimuskysymykseeni ryhmähaastattelun sekä laajamittaisen kyselyn avulla. Hyödynnän tutkielmassani myös kirjallista lähdemateriaalia sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2021 toteuttamaa Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimusta (KOTT). Kyseisen tutkimus tuottaa tietoa opiskelijoiden hyvinvoinnista, esimerkiksi psyykkisestä terveydestä ja päihteiden käytöstä sekä koetusta hyvinvoinnista (THL, 2021). Tutkimuksen tuloksia voi tarkastella vapaasti THL:n ylläpitämässä Terveystemme-palvelussa.

Hyödynnän tutkielmassani sosiaalianthropologista näkökulmaa ja osittain myös terveystantropologista lähestymistapaa. Antropologinen lähestymistapa alkoholin juomiseen ja siihen liittyvään kulttuuriin ei useinkaan lähde liikkeelle siitä, että alkoholin kulutus on ongelma. Pikemminkin ongelmajuominen nähdään harvinaisena ilmiönä. Monissa yhteiskunnissa ja yhteisöissä, joissa tapahtuu humaltumista usein, alkoholinkulutus ei ole rinnastettavissa alkoholismiin. Lähtökohtana alkoholinkäytön tarkasteluun antropologisesti on sen sosiaalinen konteksti: juominen on aina sosiaalista toimintaa. (Douglas 1991: 3–4.)

1.3 Keskeiset käsitteet

Yhteisö ja yhteisöllisyys

Tutkielmani painopisteet ovat opiskelijakulttuurissa, alkoholinkäytössä ja yhteisöllisyydessä. Yhteisöä ja yhteisöllisyyttä on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Antropologiassa yhteisö voidaan määritellä kolmen eri variantin kautta, joista tutkielmalleni hyödyllinen on määritelmä, jossa yhteisö määritellään muodostuvaksi ihmisten välillä vallitsevan yhteisen mielenkiinnonkohteen perusteella. Yhteisön jäsenten kesken suoritettavat teot ja aktiviteetit synnyttävät kyseessä olevassa sosiaalisessa ryhmässä sitoutuneisuutta, riippuvuuden tunnetta, kiintymystä ja täten muokkaavat ryhmän ja sen jäsenten identiteettiä saaden yhteisön jäsenten käytöksen ja olemuksen homogenisoitumaan. Yhteisön osapuolten välillä vallitseva sosiaalinen rakenne synnyttää tunteen yhteenkuuluvuudesta: “*sense of belonging*”. (Barnard & Spencer 2010: 141–143.)

Yhteisöä ja siitä syntyvää yhteisöllisyyden kokemusta voidaan kuvailla esimerkiksi sanoilla lämmin ja vastaanottava (Swift 2020: 99–100). Yhteisöllisyys koetaan tavoitelluksi, sillä sen on todettu johtavan tyytyväisyyteen ja sitoutuneisuuteen yhteisön sisällä sekä lisäävän osallistumista yhteisön aktiviteetteihin. Yhteisöllisyys on osatekijä yksilöiden ja ryhmien tyytyväisyyden sekä sitoutuneisuuden tunteen vahvistamisessa, joten se voidaan nähdä tavoiteltavana itseisarvona. (McMillan & Chavis 1986: 6–23.) Opiskelijayhteisöt ovat moninaisia ja niissä voidaan kokea yhteisöllisyyttä eri tavoilla. Yhteisöllisyyttä rakennetaan yliopisto-opiskelijoiden parissa esimerkiksi tuutoroinnilla, yhteisötapaamisilla, käyttämällä opiskelijahaalareita ja osallistumalla opiskelijatapahtumiin, joissa useissa käytetään alkoholia.

Belonging

Yhteisöllisyyden määrittelen vielä tarkemmin *belonging*-käsitteen kautta, jonka voi suomentaa kuulumiseksi johonkin. Se voi olla tunne tai joukko käytäntöjä. *Belonging*-käsite yhdistetään usein paikkaan kuulumisena, mutta sillä voidaan myös tarkoittaa ihmisten välisissä suhteissa tapahtuvaa joukkoon kuulumista. Tällainen kuuluminen osiltaan muodostuu tunnekiintymysten kautta. (Wright, 2015: 391–393.) *Belonging* on siis kiintymys tiettyä joukkoa kohtaan (Gilmartin, 2017).

Millerin (2003) mukaan *belonging* on kuitenkin muutakin kuin vain tunne siitä, että kuuluu joukkoon, johon on kiintynyt. Se on eräänlainen tila tai asema erillään kyseisestä tunteesta, jonka yksilö tai yhteisö voi saavuttaa. *Belonging*-tunne osiltaan vaikuttaa myös identiteettimme rakentumiseen moninaisin tavoin. Johonkin kuulumisen tunnetta on Millerin mukaan kolme eri tyyppistä: ensimmäiseksi maantieteelliseen yhteyteen, yhteisöön tai paikkaan liittyvää kuulumista tai kiintymystä, toiseksi yhteenkuulumisen tunnetta sosiaaliseen yhteyteen eli tiettyyn yhteisöön, joukkoon ihmisiä ja kolmanneksi historiallista kuulumista tiettyihin yhteyksiin tai perinteisiin. (Miller 2003: 217–218.) Tutkielmalleni olennaisimmat *belonging*-käsitteen määritelmät näistä kolmesta ovat historiallinen kuuluminen perinteisiin ja tiettyyn historialliseen kontekstiin liittyen vuosikymmenien ellei lähes vuosisadan aikana rakentuneeseen opiskelijakulttuuriin ja sen perinteisiin sekä toisena olennaisena määritelmänä kuuluminen tiettyyn yhteisöön tai joukkoon ihmisiä: opiskelijoihin. Jos yhdessä tapahtuva alkoholin kulutus lisää ja edistää yhteenkuuluvuuden tunnetta, selittää se sitä, miksi alkoholin kulutus on opiskelijayhteisön sisällä yhteenkuuluvuuden tunteen kannalta niin tärkeä asia. Kaiken kaikkiaan *belonging* tilana voidaan nähdä olevan perusta hyvinvoinnille, sillä se luo positiivisen yhteyden olemassaolomme suhteessa maailmaan (Miller 2003: 218). *Belonging*-käsitteen vastakohtana voidaan nähdä eristäytyminen, yksinäisyys ja syrjäytyminen (Wright 2015: 395).

Toimijuus (agency)

Alkoholinkäyttöön liittyy vahvasti myös yksilön kyky ja mahdollisuus tehdä juomiseen liittyviä päätöksiä. Tällöin voidaan puhua toimijuudesta (*agency*). Lyhyesti *agency* eli toimijuus on ihmisen toimintakyky (Ahearn 1999: 12–13). Yhdysvaltalainen

kulttuuriantropologi S. B. Ortner (2006) on myös määritellyt toimijuuden kulttuuriseksi ja sosiaalisesti kyvyksi toimia. Tätä määrittelyä tukee empiirisissä tieteissä tunnettu malli siitä, että ihmisten käytös muovautuu pitkälti sosiaalisen oppimisen ja kulttuurisen siirtymisen pohjalta (Henrich 2001: 997). Toimijuudessa kiteytyy yksilön kyky tehdä päätöksiä ja toteuttaa tekemiään suunnitelmia. Ihmisillä, eritoten nuorilla, voi olla toisistaan paljon poikkeavia käsityksiä niin toimijuutensa mahdollisuuksista kuin rajoituksista. Toimijuuteen liittyy myös tunne siitä, että on oman elämänsä subjekti eli toimija. (Gordon 2005: 114–118.) Sosiaalinen ympäristö on lähes aina läsnä alkoholia käytettäessä, jolloin osallisina voi olla myös olosuhteita ja ulkoisia painetekijöitä, jotka voivat vaikuttaa päätökseen juoda tai olla juomatta alkoholia. Nämä ulkoiset olosuhteet yhdessä oman sisäisen toimijuuden tunteen kanssa voivat tehdä alkoholin käyttöön liittyvistä päätöksistä helpompia tai joissain tilanteissa vaikeampia. (Gordon 2005: 114–120).

Toimijuudesta puhuttaessa voi herätä kysymys siitä, toteuttaako yksilö toimijuutta, jos se ei kumpua suoranaisestä tarkoituksenmukaisuudesta ja halusta toimia juuri tietyllä tavalla. Toimijuuden rakentumiseen vaikuttavat kuitenkin useat sosiaaliseen elämään liittyvät mikro- ja makrotason prosessit. (Ahearn 1999: 14.) Toimijuus rakentuu moninaisissa tilanteissa ja sidoksissa, joten laajempi käsitteen hyödyntäminen on tarpeellista (Honkasalo & Ketokivi & Leppo 2014: 365). Sen toimijuuden, jonka liitän opiskelijakulttuurin sisäiseen alkoholinkäyttöön, katson kumpuavan osaltaan tarkoituksenmukaisuudesta ja siihen liittyvästä halusta tehdä tietynlaisia päätöksiä, mutta luokittelen toimijuudeksi myös muut vähemmän harkitut ja impulsiivisemmat teot, sanat ja valinnat, jotka liittyvät alkoholinkäyttöön. Tutkielmani kannalta kiinnostavia kysymyksiä ovat: miten opiskelijoiden toimijuus näyttäytyy alkoholinkäytön mahdollistavissa tilanteissa ja kokevatko absolutistiopiskelijat toimijuutensa olevan haastettu, jos ryhmässä käytetään alkoholia.

2. TUTKIMUSPROSESSI

2.1 Haastattelu ja sen toteutus

Tutkimukseni on pääosin laadullinen tutkimus, joka koostuu kerätystä aineistosta sekä aiheeseen liittyvistä kirjallisista lähteistä. Tutkielmaa varten kerätty aineisto muodostui toteuttamani haastattelun ja kyselyn pohjalta. Aineiston keruun metodeiksi valikoin haastattelun ja kyselyn, koska niillä saadaan helposti tietoa siitä, mitä ihmiset ajattelevat. Näistä varsinkin haastattelun etu on sen joustava luonne tutkimusaineistoa kerätessä (Tuomi & Sarajärvi 2018: 85). Toteutettu haastattelu oli teemahaastattelu ja samalla myös ryhmähaastattelu, jossa oli haastattelijan lisäksi kaksi haastateltavaa. Haastattelu oli tyypiltään puolistrukturoitu haastattelu, johon oli etukäteen tehty teemalista (Liite 1.), jonka ympärillä haastattelijan lisäkysymyksien ja pyydettyjen tarkennuksien lisäksi myös haastateltavien omille ajatuksille ja painotuksille oli tilaa. Teemahaastattelussa korostuu yksilöiden tulkinnat asioista ja tilanteista sekä näiden merkitykset, jotka tuottavat merkityksellistä tietoa yksilötason kokemuksista (Tuomi & Sarajärvi 2018: 88).

Haastattelu toteutettiin vuoden 2022 joulukuussa kasvotusten haastateltavien kanssa Oulun yliopistolla sijainneessa rauhallisessa ja yksityisessä kokoustilassa. Haastatteluun oli varattu aikaa yksi tunti, ja todellisuudessa haastattelu tuli kestämään noin 45 minuuttia. Haastattelu nauhoitettiin puhelimellani äänentallennussovelluksella. Molemmat haastatteluun osallistuneet henkilöt ovat Oulun yliopiston opiskelijoita, jotka ovat täten myös osallisina opiskelijakulttuurissa. Informanteille on annettu pseudonyymit Haastateltava 1 ja Haastateltava 2. Molemmat informantit antoivat suostumuksen haastattelun tallentamiseen sekä säilytykseen vuoteen 2026 saakka.

Haastattelussa käytiin läpi teemoja, jotka liittyvät alkoholinkäyttöön osana opiskelijakulttuuria. Haastattelu alkoi alkoholinkäyttötottumuksista. Tältä osin haastattelin informanteja keskittyen muun muassa opiskelijatapahtumissa toteutuvaan mahdolliseen alkoholinkäyttöön. Sen jälkeen siirryttiin teemaan alkoholi ja yhteisöllisyys, jossa käsiteltiin enemmän sitä, luoko alkoholi ja sen juominen yhdessä toisten ihmisten kanssa yhteisöllisyyttä. Samalla tuotiin esille myös

mahdollinen ulkopuolisuuden tunne, joka saattaa liittyä juomattomuuteen. Lopuksi keskusteltiin hieman alkoholista, juhlimisesta ja koronaviruksesta sekä jätettiin aikaa myös informanttien tärkeiksi kokemille asioille sekä vapaille kommenteille aiheesta.

Haastattelua varten tein tietosuojailmoituksen Oulun Yliopiston tietosuojailmoitusmallin mukaan, jonka lähetin kummallekin haastatteluun osallistuvalla informantilla etukäteen. Sen lisäksi informantit täyttivät haastattelutilanteessa suostumuslomakkeen ennen haastattelun alkua yliopistolla. Kummatkin informantit ymmärsivät tietosuojailmoituksen ja suostumuslomakkeen sisällön sekä merkityksen itsensä ja tutkimukseni kannalta. Litteroin nauhoitetun haastattelun muotoon, josta haastateltavia ei pysty tunnistamaan suoraan. Äänitettä ja litteraattidokumenttia säilytän tietokoneellani salasanasuojatun kansion takana. Litteroinnin jälkeen olen käynyt haastattelun läpi uudelleen ja lukenut sen tarkemmin samalla jäsentäen sen teemoittain tutkimuskysymysten mukaisesti.

2.2 Kysely ja sen toteutus

Alkoholinkäyttöön osana opiskelijakulttuuria liittyneen kyselyn toteutin Webropol-alustalla tehdyllä sähköisellä kyselyllä. Lähetin sen 30.11.2022 Oulun yliopiston “students” sähköpostilistalle, joka tavoitti kaikki Oulun yliopiston opiskelijat. Kysely oli täysin anonyymi, eivätkä vastaajien henkilötiedot ja sähköpostiosoitteet tulleet missään vaiheessa esille. Suljin kyselyn jo kahden päivän jälkeen sen lähettämisestä, sillä siihen mennessä olin saanut jo 1038 vastausta. Minusta tämä heijastaa opiskelijoiden kiinnostusta aiheeseen ja näkemystä siitä, että se koetaan tärkeäksi, ja että opiskelijoilla paljon sanottavaa aiheesta. Jokainen kyselyyn vastaaja hyväksyi vastauksiensa käytön osana kandidaatintutkielmaani ja myös vastausten arkistoinnin. Kysely sisälsi 19 kysymystä (Liite 2.), joista osa oli monivalintakysymyksiä. Osa monivalintakysymyksistä sisälsi myös avoimen vastauksen kentän tarkennuksia varten. Osa kysymyksistä oli kokonaan avoimia kysymyksiä, joihin vastattiin sanallisesti. Kyselyn kysymykset käsittelivät opiskelijatapahtumissa käyntiä, alkoholinkäyttöä niissä, alkoholinkäytön luomaa yhteisöllisyyttä, ulkopuolisuutta sekä koronaviruksen vaikutuksia alkoholinkäyttöön. Myöhemmin kävin kyselyn läpi kysymys kysymykseltä poimien tutkielmani primääriaineiston avoimista monipuolisista vastauksista, joita oli noin 30.

Kyselyaineisto tuloksineen on tallennettu henkilökohtaiselle tietokoneelleni salasanasuojattuun kansioon.

Kyselyn laajojen ja pitkien vastausten läpikäynnissä apuna on ollut vastausten värikoodaus teemoittain, jolloin toistuvat teemat on ollut helppo poimia kaikkien vastausten joukosta. Primääriaineistoon valinnat on tehty sillä perusteella, mitkä teemat toistuivat useimmiten, mutta joukkoon on otettu myös selvästi massasta eroavia vastauksia ja näkökulmia. Avoimia kysymyksiä oli kyselyssä viisi, ja niihin oli vastattu laajasti ja usein monisanaisesti. Monissa avoimissa vastauksissa tekstiä oli yli kolmen lauseen verran. Kyselyyn vastanneista opiskelijoista opiskelijatapahtumissa käy tai on käynyt 87 prosenttia. Heistä 28 prosenttia joi alkoholia aina käydessään opiskelijatapahtumissa, 48 prosenttia useimmiten ja 24 prosenttia joi alkoholia tapahtumissa harvoin tai ei koskaan.

Sekä kyselyn että haastattelun analyysissä on hyödynnetty Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018) yleistä periaatetta laadullisen analyysin toteutuksesta. Se voidaan jakaa neljään osaan, joihin kuuluu ensiksi sen päättäminen, mikä aineistossa on kiinnostavaa. Sen jälkeen siirrytään itse aineiston läpikäymiseen, jossa poimitaan aineistosta kiinnostavat asiat ja ne kerätään yhteen. Tämän jälkeen teemoitellaan ja luokitellaan aineistoa ja viimeiseksi siitä kirjoitetaan kokoava yhteenveto. (Tuomi & Sarajarvi 2018: 104–105.) Näitä askelia on hyödynnetty tämän tutkimuksen aineiston läpikäynnissä. Seuraavaksi tässä tutkielmassa kuvaillaan ja analysoidaan aineistoa tutkimuskysymysten avulla.

3. OULULAISTEN OPISKELIJOIDEN ALKOHOLINKÄYTTÖ JA SEN ROOLI VÄLINEENÄ YHTEISÖLLISYYTEEN

Kyselyaineisto

Webropol-kyselyn alkuosassa kartoitettiin opiskelijoiden opiskelutapahtumissa käyntiä, niissä tapahtuvaa alkoholinkäyttöä sekä opiskelijoiden alkoholinkäyttötottumuksia. Näihin kysymyksiin vastattiin monivalintakohdissa, joissa vastaaja pystyi valitsemaan parhaiten kuvaavan aikamäärän tai määrää kuvailevan sanan. Kyselyn vastaukset tuottivat osiltaan kvantitaavista tietoa, mutta pääasiassa kvalitatiivista tietoa, jota saatiin avoimen tekstikentän kysymyksistä. Näissä kyselyn keski- ja loppuosan keskittyneissä kysymyksissä vastaajat

vastasivat omin sanoin kysymyksiin, jotka liittyivät alkoholikäyttötottumuksien muuttumiseen opiskeluvuosien kuluessa, alkoholinkäytön luomaan yhteisöllisyyteen, mahdollisiin ulkopuolisuuden tunteisiin sekä alkoholinkäytön vaikutukseen opiskelijakulttuuriin. Kyselyn lopussa sekä myös haastattelussa oli myös muutamia kysymyksiä, jotka liittyivät opiskelijoiden alkoholinkäyttöön korona-aikana.

Tutkielmani edetessä ja kyselyn tuloksia tutkiessani kuitenkin huomasin, ettei kyseinen teema ollut merkittävä tekijä opiskelijoiden alkoholinkäyttötottumuksissa, joten jätin sen käsittelyn toissijaiseksi.

Kyselyn vastaukset yleispiirteiltään olivat osin odotettavissa, mutta osin ne yllättivät ja toivat ilmi uusia näkökulmia, joita en itse ollut tullut ajatelleeksi. Kyselyyn vastanneista yliopisto-opiskelijoista 87 prosenttia käy tai on käynyt opiskelijatapahtumissa. Vastaajista 32 prosenttia kertoi käyvänsä opiskelijatapahtumissa noin kerran kuukaudessa ja 46 prosenttia kertoi käyvänsä tätä harvemmin. Opiskelijatapahtumissa käyvistä opiskelijoista 28 prosenttia juo

alkoholia aina käydessään tapahtumissa ja 48 prosenttia kertoo juovansa useimmiten. Alkoholinkäytön luonne vaihtelee: se voi olla joko humalahakuista tai maltillista. Juotuja alkoholiannoksia opiskelijatapahtumassa kuluu 34 prosentilla vastaajista 3–5 annosta illassa ja 35 prosenttia juo 6–8 annosta. Tätäkin korkeampi alkoholiannosten määrä ei ole epätavallista, sillä 17 prosenttia opiskelijoista kertoi juovansa 9 annosta tai enemmän illassa. Esimerkiksi yksi kyselyyn vastannut opiskelija koki, että vastausvaihtoehdot olisivat voineet olla vieläkin erittelevämpiä korkeiden alkoholiannosten suhteen, mikä kertoo opiskelijoiden alkoholin kulutukseen liittyvien preferenssien eroista, mutta myös rankasta juomisesta ja tietynlaisesta suhtautumisesta riskirajat ylittävään juomiseen.

”Tuo annosmäärä loppuu 9+, joka on aika alhainen.”

Kyselyssä kartoitettiin myös hieman opiskelijoiden alkoholinkäyttötottumuksia opiskeluun liittyvien ilta-aktiviteettien ulkopuolella. Näistä tuloksista selviää, että 64 prosenttia opiskelijoista käyttää alkoholia harvoin tai ei koskaan opiskelutapahtumien ulkopuolella.

Haastatteluaineisto

Haastattelusta saatu aineisto tukee kyselyssä saatujen vastausten yleispiirteitä. Tässä ryhmämuodossa toteutetussa teemahaastattelussa käytiin läpi teemoja, jotka liittyivät alkoholinkäyttötottumuksiin sekä alkoholin luomaan yhteisöllisyyteen. Haastattelussa käytiin toissijaisesta läpi myös koronaviruksen vaikutusta alkoholinkäyttöön opiskelijoiden keskuudessa. Haastattelussa oli varattu aikaa myös informanttien omille painotuksille. Saatu aineisto on monipuolista ja valottaa opiskelijoiden omakohtaisia kokemuksia alkoholista osana opiskelijakulttuuria laajasti ja yksityiskohtaisesti. Haastattelu antoi mahdollisuuden syvemmälle keskustelulle informanttien kesken, jolloin ilmi tuli esimerkiksi alkoholinkäyttötilanteissa heränneitä tunteita ja tunnetiloja, jotka ovat ohjanneet osiltaan suhtautumista samankaltaisiin tilanteisiin myöhemmin. Myös tietyt tapahtumatyyppit ja niiden alkoholinkäyttöön pohjautuva luonne nousivat esille. Informantit kokivat, että tietyn tyyllisissä tapahtumissa juominen on lähes pakollista, jotta hauskaa voidaan pitää ja olosta nauttia.

“jos joku iso semmone baaritapahtuma niin siellä se ei voi tuntua vähän semmoselta, varsinki jos on väsyny, että hmm miksiköhän mä oon täällä”

- Haastateltava 2

“niin, ärsyttävältä. niin sit jos menis festareille juomatta [viittaus Hurmos-festaritapahtumaan] -- kun populaatio on siellä juomassa niin, miten jos ite ei juo, niin tuli eniten sellanen fiilis, et miks mä oon täällä, mä en saa tästä hirveesti irti, koska se oli ehkä se juominen, mikä teki siitä jännittävää ja kivaa”

- Haastateltava 1

3.1 Opiskelijoiden alkoholinkäyttötottumukset

Opiskelijat tunnetusti ovat paljon alkoholia käyttävä väestöryhmä. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (2021) tekemän Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) oli yliopisto-opiskelijoiden kohdalla 28 prosenttia. Eniten alkoholia käytettiin liian paljon ikäryhmässä 18–21 -vuotiaat, joiden kohdalla sitä liikaa käyttivät miehistä 42 prosenttia ja naisista 30,5 prosenttia. Humalahakuisesti alkoholia pääasiassa käyttäviä (AUDIT-1k) oli puolestaan 6 prosenttia. (THL 2021). Toteuttamani kyselyn tuloksista käy ilmi, että opiskelijatapahtumissa käydessään enemmistö opiskelijoista käyttää alkoholia useimmiten tai aina. Alkoholinkäytön luonne vaihtelee, joillain se on humalahakuista, kun taas toisilla juominen on maltillista. Suomalaisille tyypilliseen juomakulttuuriin miellätäänkin yleisesti kuuluvan humaltumisen kokemus (Pyörälä 1995: 218). Kyselyssä ja haastattelussa alkoholinkäyttöä ja käyttökulttuuria ja siihen liittyviä tuntemuksia kuvailtiin esimerkiksi sanoilla ”kännääminen”, ”epäterveellinen”, ”alkoholismi”, ”osittain painostava”, ”sober-curious”, ”raittius”, ”FOMO (*fear of missing out*)” sekä ”alkoholia glorifioiva”.

“Opiskelijakulttuurissa vallitsee edelleen vahva ”work hard, play hard” - mentaliteetti, eli ensin vedetään muutama viikko itsensä aivan äärirajoille opintojen suhteen ja sopivien bileiden tullessa taas ”nollataan” vetämällä pää täyteen alkoholia. Toisaalta myös ns. tissuttelukulttuuri on yleistä, joka päivä tai ainakin viikoittain juodaan vähän tai jopa humalaan asti.”

Opiskelijatapahtumiin liittyvä alkoholinkäyttö painottuu usein arki-iltoihin, jolloin useat opiskelijat päätyvät juomaan itsensä ainakin *“hyvään hiprakkaan”* ellei ihan humalaan asti. Kyselyn tuloksista selvisi, että yli 6 annosta (kertajuomisen riskiraja, Duodecim 2022) illassa joi 52 prosenttia vastaajista. Kyselyssä painottui myös diskurssi siitä, että alkoholinkäyttö voi vaihdella kausittain. Toisaalta osa opiskelijoista ei käytä alkoholia ollenkaan.

“-- on kuukausia, jolloin maksimi on kerran kuussa, ja kuukausia, jolloin se määrä on jopa useampi kerta viikossa, riippuen tapahtumien määrästä.”

Arkipäivinä juominen voi kostautua seuraavana päivänä alkoholivieroitusoireina eli krapulana, joka tekee opiskelusta ja arjen elämisestä vaikeampaa. Tällöin juomisesta ei kärsi vain yksilö itse, vaan juomisen vaikutukset voivat heijastua myös kanssaopiskelijoihin, jos esimerkiksi ryhmätyöskentelytilanteessa osa ryhmäläisistä ei voi osallistua kunnolla tekemiseen tai on poissa sovitusta tapaamisesta edellisillan juomisesta johtuen. Toisaalta yliopistolle ilmestyminen bileitä seuraavana aamuna krapulassa on lähes normalisoitua opiskelijakulttuurissa, eikä siihen välttämättä kiinnitetä erityistä huomiota.

“Minusta on tyhmää miten ihmiset juo keskellä viikkoa ja tulee jatkuvasti luennoille darrassa tai jopa humalassa.”

Huomattava määrä vastaajista korosti myös yleistä suhtautumista alkoholinkäyttöön ongelmattomana. Muulla väestöllä alkoholismiksi luettavat juomistaipumukset ja tavat katsotaan olevan opiskelijoilla normaalia käyttäytymistä ja ne nähdään kuuluvan osana opiskelijakulttuuriin. Juomiseen liittyvät normit, olipa se sitten sosiaalinen malli käyttäytyä tai

juomat, mitä on hyväksyttävää kuluttaa, ovat vahvasti kulttuurisidonnaisia ja näin vaihtelevia eri kulttuurien välillä ja eri tilanteiden välillä (Pyörälä 1995: 224). Opiskelijakulttuurissa usein hyväksytään todella rankka juominen, joka nähtiin huolestuttavana kyselyn vastausten yleisen diskurssin perusteella.

“harmittaa, kun yleinen näkemys on ‘it’s not alcoholism until you graduate’ --”

“Opiskelijakulttuurissa runsaaseen alkoholinkäyttöön suhtaudutaan mielestäni rennommin kuin muuten, eikä ongelmia ehkä havaita lainkaan, tai ainakaan tarpeeksi ajoissa.”

Kyselyssä korostuivat myös tiettyjen alojen ja tiedekuntien alkoholinkäyttökulttuurit, joissa painotettiin esimerkiksi kovaa humaltumista. Opiskelijoiden juomakulttuuri ei siis ole homogeeninen ja yhtenäinen yksi kulttuuri, vaan se saa erilaisia painotuksia ja vivahteita sen eri alakulttuureissa eri ryhmien välillä. Alakulttuuri (*subculture*) on kulttuurikokonaisuus niin sanotun “pääkulttuurin” alla, johon voi liittyä oma normatiivinen rakenteensa, eli muun muassa ryhmälle ominaiset tavat käyttäytyä ja jaetut normit. (Savic ym. 2016: 278.) Tärkeänä alakulttuurina näyttäytyi erityisesti teekkarikulttuuri eli teknillisen tiedekunnan opiskelijoiden jakama kulttuuri, jossa on omia perinteitä, tapahtumia ja yleisiä tottumuksia alkoholin juomisen suhteen.

“Muut kun teekkarit ei osaa oikeasti ryypätä.”

“Teekkarikulttuuri on ainakin joillakin aloilla melkosta alkoholistien sekoilua.”

Kysyttäessä alkoholinkäytön muutoksista opiskeluvuosien kuluessa, vastauksissa korostui yleisesti alkoholinkäytön vähentyminen opiskeluvuosien kuluessa. Monet vastaajista kertoivat käyttäneensä fuksivuonna alkoholia runsaasti, jonka jälkeen alkoholinkäyttö on muuttunut

kohtuuskäytöksi tai vähentynyt lähes olemattomiin. Syitä alkoholinkäytön vähenemiseen katsottiin olleen esimerkiksi opiskelutapahtumissa käynnin vähentyminen, elämäntilanteen muuttuminen esimerkiksi lapsien saamisen myötä, ikääntyminen ja “kypsyminen” sekä kokemus siitä, ettei alkoholi sovi itselle.

“Fuksina tuli juotua useammin”

“Juominen kasvoi vielä enemmän humalahakuiseksi kuin ennen opiskelua. Nyt olen tietoisesti vähentänyt alkoholinkäyttöäni, ja myös opiskelijatapahtumissa käyntiä.”

Kuitenkin kyselyyn vastanneista iso osa oli myös sitä mieltä, ettei alkoholinkäyttö ole muuttunut. Tämä on johtunut esimerkiksi siitä, ettei ole koskaan juonutkaan alkoholia tai alkoholinkäyttö ei ole ollut sidoksissa opiskelijaelämään, vaan sitä on käytetty enemmän opiskeluun liittyvien iltapainotteista aktiviteettien ulkopuolella. Vastauksien seasta voidaan myös nähdä diskurssi, jossa alkoholinkäytön kerrottiin lisääntyneen. Joissain tapauksissa siihen vaikutti opiskelijatapahtumat, toisissa sosiaalisten tapahtumien lisääntyminen koronarajoitusten häviämisen vuoksi sekä joissain vastauksissa korostui alkoholinkäytön lisääntyminen opiskelijaelämään liittymättömien syiden vuoksi. Enemmistö vastaajista koki, ettei koronavirus ole vaikuttanut heidän alkoholinkulutukseensa.

“lisääntynyt huomattavasti, hyviä bileitä ei voi uusia!”

Opiskelijoiden alkoholinkäyttöön ja alkoholinkäyttökulttuuriin liittyvässä käyttäytymisessä on mukana käsitys omasta toimijuudesta. Vaikka alkoholia juodaankin porukassa ja sillä tavoitellaan kyseisen ryhmän kesken jaettavia sosiaalisia emootioita, on alkoholin ja ihmisen välillä vallitseva suhde kahdenkeskinen ja täten opiskelijatkin tekevät juomiseen liittyvät valinnat itse yksilöinä (Maunu 2012: 11, 27–38). Kyselyyn vastanneista 59 prosenttia vastasi, ettei koe painetta käyttää alkoholia ja pystyy tekemään alkoholinkäyttöään koskevat päätökset

itsenäisesti. Täten voidaan sanoa, että opiskelijoiden kokemus yksilötoimijuudestaan on suhteellisen korkea, ja he kokevat olevansa oman elämänsä subjekteja.

Haastattelussa informantit kertoivat käyttävänsä alkoholia vaihtelevasti opiskelijatapahtumissa. Vaihtelevuuden kerrottiin johtuvan siitä, millainen tapahtuma on ja mistä syistä kyseiseen tapahtumaan on halunnut mennä. He kertoivat kokevansa, että tiettyihin tapahtumiin mennään juuri juomisen takia, kun taas toisiin tapahtumiin tai aktiviteetteihin mennään pääasiassa muiden seuran takia. Esille tuli myös alkoholin juomisen melkein pakonomainen luonne tietyissä tapahtumissa, joissa on vaikeaa viihtyä selvinpäin muuten, esimerkiksi meluisan ympäristön takia. He myös kertoivat, että alkoholia kuluu monilla ihmisillä runsaasti sellaisissakin tapahtumissa, mitkä on alun alkujaan brändätty alkoholittomiksi tapahtumiksi.

3.2 Alkoholinkäytön vaikutus opiskelijoiden yhteisöllisyyteen

Kyselyyn vastanneista 56 prosenttia koki alkoholin luovan yhteisöllisyyttä jonkin verran ja 26 prosenttia koki sen luovan yhteisöllisyyttä paljon. Avoimen tekstikentän vastauksissa korostui alkoholin vaikutus estoja poistavana ja rentouttavana päihteenä, joka myös helpotti sosiaalista kanssakäymistä. Useat vastaajista kokivat olevansa ujoja, hiljaisia tai varautuneita ollessaan tekemisessä uusien ihmisten kanssa selvin päin, mutta kokivat alkoholia nautittuaan pystymään lähestymään uusia ihmisiä helpommin opiskelijatapahtumissa ja näin heittäytymään hetkiin, jotka luovat yhteisöllisyyttä. Kuitenkin vastauksista on nähtävissä diskurssi, jossa painotetaan alkoholin roolia vain apuvälineenä yhteisöllisten kokemusten saavuttamiseen. Merkittävä osa kyselyyn vastanneista opiskelijoista ei kokenut välttämättä itse alkoholin juomista yhteisöllistävänä aktina. Monet näkivät, että alkoholin juominen ei itsessään luo yhteisöllisyyttä, vaan tapahtumat, joissa sitä juodaan, luovat. Osassa vastauksia korostui myös kokemus siitä, että opiskelijayhteisön ulkopuolelle jää osittain tai jopa kokonaan, jos ei halua käydä alkoholin juomista suosivissa tapahtumissa. Myös haastattelussa tuli ilmi tätä linjaa noudattelevia ajatuksia.

“Alkoholi poistaa estoja, jolloin voimme yhdessä tuntea ’hulluttelun’. Silloin ei myöskään olla liian vakavia, vaan olemme pitämässä hauskaa.”

“Alkoholi ehkä tietyllä tavalla madaltaa kynnystä heittäytyä mukaan porukkaan ja tämä taas luo yhteisöllisyyttä. En tiedä, onko alkoholi itsessään siis se, mikä luo yhteisöllisyyttä, mutta sen vapauttava vaikutus on varmasti yhteydessä yhteisöllisyyden luomiseen. Toisaalta alkoholi myös jakaa porukoita, esim. niihin jotka juovat ja jotka eivät juo, tai niihin jotka vetävät ns. perseet ja niihin jotka käyttävät alkoholia maltilla. Tietyssä mielessä alkoholi voi myös haitata yhteisöllisyyden luomista ja tuoda mukanaan paineita osallistumisesta tai siitä, miten paljon juodaan.”

Pyörälä (1995) on päätenyt samankaltaisiin tuloksiin vertaillessaan suomalaista ja espanjalaista juomakulttuuria nuorten aikuisten opiskelijoiden parissa. Hänen mukaansa kummassakin kulttuurissa oli läsnä idea siitä, että alkoholia käytettiin sekä humaltumisen välineenä mutta myös tietyissä tilanteissa vain välineenä sosialisoitumiseen. Humaltumisen kokemusta usein kuvaillaan mielialan muutokseksi, joka helpottaa kommunikoimista. (Pyörälä 1995: 218–220.) Alkoholin juominen voi vahvistaa *belonging*-tunnetta, sillä se voimistaa joukkoon kuulumisen tunnetta monissa tilanteissa. Toisaalta myös juomatta oleminen voi vahvistaa tunnetta kuulua porukkaan, jossa alkoholia ei käytetä. Toteuttamassani kyselyssä selvisi, että 49 prosenttia vastanneista opiskelijoista oli kokenut ainakin joskus olonsa ulkopuoliseksi opiskelijatapahtumassa, jos ei ollut juonut alkoholia. Oma paikka opiskelijayhteisössä voi jäädä epäselväksi tai jopa pintapuoliseksi, jos ei ole mukana tapahtumissa muiden kanssa jakamassa alkoholin juomisen kokemusta, päihtymistä ja siitä seuraavaa vapaampaa sosialisointia ja hulluttelua, jota monet kanssaopiskelijat tuntevat kokevan. Juomattomuudesta voi seurata painostamista alkoholin juomiseen, kielteisiä tunteita, ahdinkoa ja omien päätösten kyseenalaistamista.

“Koko ajan painostettiin juomaan ja katsottiin oudosti kun kieltäytyy. Ei päässyt niin hyvin mukaan porukkaan juomatta.”

“En ole juurikaan osallistunut tapahtumiin, koska en käytä alkoholia ja tuntuu kiusalliselta olla ‘erilainen’. -- “

Haastattelun informantit kokivat, että alkoholi loi osaltaan yhteisöllisyyttä sen sosiaalisen kontekstin ja sosiaalisen riippuvuuden vuoksi. Informantit kertoivat alkoholin avulla jaetun humaltumiskokemuksen luovan yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, sillä sen myötä osapuolet voivat kokea olevansa haavoittuvassa asemassa ja jakaa henkilökohtaisempia ja yksityisempiä asioita elämästään kyseisen ryhmän jäsenten kesken, kuin selvin päin ollessa. Tämä voi luoda uudenlaisia ihmissuhteita ja vahvistaa jo olemassaolevia. Haastattelussa tuli myös ilmi, että alkoholin luoman yhteisöllisyyden kokemisessa on informanttien mukaan paljon eroja eri tieteenalojen ja ainejärjestöjen välillä, koska tietyt alat painottavat alkoholia enemmän tapahtumisissaan ja yhteisessä vapaa-ajan kanssakäymisessä, kun taas toisilla aloilla alkoholinkäyttö ei painotu läheskään samassa mittakaavassa.

“Jos molemmat on kännissä ja haavoittuvaisessa tilassa, niin helpommin kertoo itestä asioita, niin vois ajatella, että tässä voi olla tietynlainen valta-asema, jos joku on kuuntelemassa ja osallistumassa keskusteluun, joka on ihan vesiselvä, kun muut on kännissä, vaikka toisaalta on hyvä jos joku on huolehtimassa. Jos miettii keskustelua ja bondaamista, niin yleensä juomistilanteissa tämä on heidän välillään, jotka on yhtä kännissä ja avautuu samalla lailla.”

- Haastateltava 1

Kaiken kaikkiaan yleinen linja keräämässäni aineistossa oli se, että alkoholilla voidaan nähdä olevan jopa liian suuri vaikutus ja rooli opiskelijakulttuurissa. Toisaalta monet kokivat, ettei vaikutus ole liian suuri, sillä jokainen voi itse päättää yksilönä, juoko alkoholia vai ei. Näkökulma siitä, että menneisiin vuosiin verrattuna alkoholinkäyttö on nykyisin hillitympää opiskelijapiireissä, nousi myös muutamia kertoja esille. Tällöin nähtiin, että vaikutus ei ole enää liian suuri, sillä menneisydessä se oli vielä suurempi. Kuitenkin vielä tänä päivänäkin ryhmäytymisen varsinkin fuksivuoden aikana sanottiin kyselyn vastauksen mukaan tapahtuvan *“alkoholin siivittämänä”*. Vastaajien mukaan monien alojen ainejärjestöt kyllä järjestävät alkoholittomia tapahtumia, mutta niiden kysyntä ei vain jostain syystä ole niin suuri. Onko

tässä kyseessä tottumukset ja perinteet, jotka koskevat alkoholin kuluttamista? Kaipaisiko opiskelijaelämä kulttuurillista muutosta kohti alkoholittomuuden arvostusta ja hauskanpidon löytämistä alkoholin ulkopuolelta?

“Kyllä se [alkoholi] vaikuttaa opiskelijakulttuuriin isostikin, mutta mielestäni ei siltikään liian suuresti.

“Oma sulautuminen opiskelijakulttuuriin on käytännössä jäänyt kokonaan kokemani alkoholikeskeisyyden takia.”

“Sitsilaulut, approt, bileet, kaupunkisuunnistukset jne. Kaikissa on oletuksena että alkoholia juodaan.”

Kyselyssä tuli ilmi myös pysäyttäviä vastauksia kokemuksista, jotka liittyvät alkoholinkäyttöön ja opiskelijatapahtumiin. Alkoholinkäytön koettiin aiheuttavan mielenterveysongelmia sekä pahentavan jo olemassa olevia mielenterveyden haasteita. Alkoholin negatiivinen vaikutus myös fyysiseen terveyteen mainittiin monessa vastauksessa. Muutama kyselyyn vastanneista sanoi suoraan, että osaa opiskelijoita syrjitään, jos he valitsevat olla juomatta. Esille nousseita teemoja olivat myös alkoholin nauttimisesta ja humaltumisesta seuraava käytöksen muuttuminen. Ollessaan humaltuneina yksilöt voivat menettää osan siitä kontrollista, mikä heillä on käytökseensä, josta voi koitua esimerkiksi vaaratilanteita. Kyselyssä usea vastaaja myös mainitsi seksuaalisen ahdistelun ja hyväksikäytön, joille alkoholipainotteinen opiskelijakulttuuri antaa osiltaan mahdollisuuksia.

“Koen itseni yksinäiseksi raittiuteni takia”

“-- Tuntuu, että alkoholin kulutusta tai alkoholin kulutuksen seurauksena tulevia vaaratilanteita onnettomuuksista aina hyväksikäyttöön saakka harvoin mietitään sen pidemmälle.”

”Omana opiskeluaikana on huomannut miten (etenkin humalanhakuinen) alkoholinkäyttö jättää paljon puhutun yhteisöllisyyden sivuun ja lisää seksuaalista ahdistelua.”

4. YHTEENVETO JA POHDINTA

Opiskelijakulttuuri rakentuu monista palasista, joista yhdeksi ja kovin merkitykselliseksi voidaan lukea opiskelijatapahtumat, juhliminen ja niihin usein liittyvä alkoholi. Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää alkoholin roolia osana opiskelijakulttuuria ja sen myötä opiskelijoiden alkoholinkäyttötottumuksia sekä sitä, kuinka alkoholi mahdollisesti luo yhteisöllisyyttä opiskelijoiden parissa.

“Alkoholi liitetään tosi vahvasti opiskelijakulttuurin ja ajatellaan sen olevan normi opiskelijaelämässä.”

Yhteisöllisyyden rakentumista olen tutkinut *“sense of belonging”* käsitteen kautta. Sosiaalinen rakenne ja siihen liittyvät normit luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisön osapuolten välillä. Tähän liittyy tunne siitä, että kuuluu tiettyyn joukkoon: *”sense of belonging”*. Kyselyyn vastanneista valtaosa koki, että alkoholi luo ainakin jonkin verran yhteisöllisyyttä. Tulosteni perusteella voidaan sanoa, että vaikka alkoholi ei itsessään ehkä luo yhteisöllisyyttä, se on apuväline, jolla voidaan saavuttaa johonkin kuulumisen tunne. Alkoholi yhdistää opiskelijoita ja yhdessä koetut humaltumiskokemukset ja niistä seuraavat muistot muokkaavat ryhmiä ja sitovat yksilöitä yhteen. Kyselyn vastauksissa korostui se, että opiskelijayhteisön ulkopuolelle jää, jos ei halua käydä opiskelijatapahtumissa, joissa alkoholin nauttiminen on suuressa osassa. Toteuttamani haastattelu myötäili kyselyssä esiintulleita teemoja: alkoholi ja sen juonnin merkitys yhteisöllistävänä tekijänä tiedostettiin, mutta kuitenkin oman asenteen ja suhtautumisen tärkeyttä ryhmäytymisessä ja tapahtumiin osallistumisessa, olipa sitten selvänä tai juonut alkoholia, korostettiin. *Belonging*-tunteen nähtiin kumpuavan ennenkaikkea

sosiaalisista kohtaamisista toisten kanssa sekä jaetuista kokemuksista, joita alkoholi ja sen juominen jossain tapauksissa helpotti tai syvensi.

Tutkielmani toinen painopiste, opiskelijoiden alkoholinkäyttötottumukset, toi esille alkoholinkäyttökulttuurin, jossa painottui arki-iltoina juominen, niin sanotun nousuhumalan ja siitä seuraavan hyvän olon tavoittelu sekä monilla illan kertajuomisen riskirajan ylittyminen opiskelijatapahtumissa. Haastattelussa sekä myös kyselyssä tuli ilmi se, etteivät alkoholiin myönteisesti suhtautuvat opiskelijat kuitenkaan välttämättä juo jokaisessa tapahtumassa, vaan alkoholinkäyttö tai käyttämättömyys vaihtelee esimerkiksi tapahtuman luonteen tai yksilön oman senhetkisen tunnetilan suhteen. Kyselyyn vastanneet opiskelijat myös näkivät, että yleisesti opiskelijoiden runsaaseen alkoholinkäyttöön suhtaudutaan ongelmatomana, vaikka tosiasiaa se voi täyttää monen opiskelijan kohdalla alkoholismin tunnusmerkit. Alkoholinkäyttötottumuksiin vaikuttavat vahvasti yksilön käsitykset omasta toimijuudesta eli kyvystä sekä mahdollisuudesta tehdä juomiseen liittyviä päätöksiä. Toimijuuden kokemiseen voi liittyä myös mahdollisuuksien lisäksi rajoitteita ja alkoholinjuonnin toteutuminen sosiaalisessa ympäristössä lisää myös omat painetekijänsä. Kyselyyn vastanneista yli puolet koki oman toimijuutensa alkoholinkäyttöön liittyvissä päätöksissä olevan vahva. He myös kokivat pystyvänsä tekemään alkoholinkäyttöä koskevat päätökset itsenäisesti.

Kyselytutkimukseen sain paljon vastauksia sekä kommentteja, joissa tuotiin esille aiheen tärkeys. Tämä kertoo siitä, että opiskelijat kokevat aiheen merkitykselliseksi. Monet vastaajista myös mainitsivat olevansa innokkaita tutustumaan siihen, millaisia alkoholin käyttötottumuksia opiskelijoilla on kollektiivina ja toisaalta myös siihen, olisiko yliopistoyhteisön sisällä enemmänkin tarvetta tapahtumille, joissa ei käytetä alkoholia, sekä kulttuuriin, jossa se ei ole painotettuna. Kyselystä ja haastattelusta kävi ilmi, että alkoholinkäyttöön ja varsinkin käyttämättömyyteen liittyvät päätökset voivat herättää ristiriitaisia tunteita. Tätä tutkielmaa tehdessäni olen huomannut, että olisi tarve jatkotutkimuksille, jotka liittyvät varsinkin alkoholia käyttämättömien yliopisto-opiskelijoiden kokemusten tutkimiseen keskittyen varsinkin yhteisöllisyyden muodostumiseen. Toisaalta kiinnostavaa on myös se, miten yliopisto-opiskelijoiden, jotka eivät käytä alkoholia, opiskelijaidentiteetti rakentuu ja millä tavalla se eroaa alkoholia käyttävien opiskelijoiden identiteetin rakentumisesta. Onko yliopisto-opiskelijalla, joka ei käytä alkoholia, läsnä

kokoaikainen tietoisuus omasta ”toiseudesta” tai erilaisuudesta, näkevätkö muut opiskelijat yksilön erilaisena? Mielestäni olisi myös tärkeää tuoda esille ja tutkia enemmän opiskelijakulttuurin merkittäviä varjopuolia, kuten opiskelijatapahtumissa mahdollisesti tapahtuvia hyväksikäyttötilanteita ja ahdistelua. Nämä kaikki ovat ilmiöitä, joita olisi syytä tutkia antropologisesti ja joilla on myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

LÄHTEET

Painamattomat lähteet:

Ryhmähaastattelu (Liite 1.)

Puolistrukturoitu ryhmähaastattelu, joka toteuttiin Oulun Yliopiston yksityisessä tilassa 12.12.2023. Kaksi haastateltavaa ”Haastateltava 1” ja ”Haastateltava 2”.

Kysely (Liite 2.)

Oulun Yliopiston opiskelijoille lähetetty kysely ”Alkoholi osana opiskelijakulttuuria” 15.12.2022, johon vastauksia saatu 1038.

Duodecim Terveyskirjasto (2022). *Alkoholi ja terveys*. Luettu 28.10.2022. Haettu osoitteesta <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01120>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2006). Alkoholiolot EU-Suomessa. Kulutus, haitat ja politiikan kehitys 1990–2005. Luettu 10.9.2023. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72707>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021). Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (KOTT). Luettu 22.9.2023. Haettu osoitteesta <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/korkeakouluopiskelijoiden-terveys-ja-hyvinvointitutkimus-kott->

Painetut lähteet:

Ahearn, L. M. (1999). Agency. *Journal of Linguistic Anthropology*, 9(1/2), 12–15. <http://www.jstor.org/stable/43102414>

Alasuutari, P. (1994) Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus*, 32–50. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Credo Reference (Firm), Barnard, A., & Spencer, J. (2010). Routledge encyclopedia of social and cultural anthropology (2. PAINOS.) 141–144. London, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203866474>

Douglas, M. (1991). *Constructive drinking: Perspectives on drink from anthropology*. 3–15. Cambridge, Cambridge University Press.

Gilmartin, M. (2017). *Belonging*. Oxford Bibliographies. Oxford, Oxford University Press. DOI: 10.1093/OBO/9780199874002-0150

Gordon, T. (2005). Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Aejmelaeus, A., Meurman-Solin, A., Pyysiäinen, I., Kajava, M., Rotkirch, A., Ylikoski, P. & Kalha, H. Teoksessa: *Ihmistieteet tänään*. Gaudeamus : Helsingin yliopiston tutkijakollegium. 114–120.

Henrich, J. (2001). Cultural transmission and the diffusion of innovations: Adoption dynamics indicate that biased cultural transmission is the predominate force in behavioral change. *American Anthropologist*, 103: 992–1013.

Honkasalo M-L., & Ketokivi, K., & Leppo, A. (2014). Moniselitteinen ja hämärä toimijuus. Avauksia ja keskustelua. *Sosiologia* 4/2014. 365–372.

Maunu, A. (2012). Ryypäämällä ryhmäksi?: Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin (2. uud. p.). EHYT. 11–52

McMillan, D.W. & Chavis, D.M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *American Journal of Community Psychology*, 14(1), 6–23

Miller, L. (2003) Belonging to country — a philosophical anthropology. *Journal of Australian Studies*, 27:76, 215–223, DOI: 10.1080/14443050309387839

Ortner, S. (2006). CHAPTER SIX. Power and Projects: Reflections on Agency. Teoksessa: *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject*. 129–154. New York, USA: Duke University Press. <https://doi.org/10.1515/9780822388456-008>

Pyörälä, E. (1995). Comparing Drinking Cultures: Finnish and Spanish Drinking Stories in Interviews with Young Adults. *Acta Sociologica*, 38(3), 217–229. <https://doi.org/10.1177/000169939503800301>

Savic, M., Room, R., Mugavin, J., Pennay, A., & Livingston, M. (2016) Defining “drinking culture”: A critical review of its meaning and connotation in social research on alcohol

problems, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23:4, 270–282, DOI: [10.3109/09687637.2016.1153602](https://doi.org/10.3109/09687637.2016.1153602)

Simpura, J. (1983) Drinking contexts and social meanings of drinking: a study with Finnish drinking occasions. 1–155. Jyväskylä, K.J Gummerus Oy.

Swift, A. (2020). *Political philosophy: A beginner's guide to students and politicians* (4. painos.) 99–101. Cambridge, Polity Press.

Tuomi, J., & Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). 8–205. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wright SL, (2015) 'More-than-human, emergent belongings: A weak theory approach', *Progress in Human Geography*, 39(4), 391–411

Liite 1. Haastattelu

Haastattelun teema

1. Alkoholinkäyttötottumukset

Millaisia alkoholinkäyttötottumuksia sinulla on? Käytkö opiskelijatapahtumissa ja käytätkö niissä alkoholia? Jos et käytä, niin miten koet tapahtumat muiden usein ollessa humalassa? Esimerkkejä, voi myös kertoa vapaasti tapahtumista.

2. Alkoholi ja yhteisöllisyys

Koetko, luoko alkoholi ja sen juominen yhdessä toisten ihmisten (opiskelijoiden) kanssa yhteisöllisyyttä? Jäävätkö yksilöt ulkopuolisiksi, jos he eivät juo? Alkoholissa ihmisten välinen toiminta korostuu. Voiko ihminen silti tehdä omat päätöksensä ja omat elämäntapansa riippumatta siitä miten muut ihmiset ympärillä toimivat? Ratkaiseeko oma asenne, onko kivaa? Voi antaa esimerkkejä alkoholin luomasta yhteisöllisyydestä ja mahdollisesta ulkopuolisuuden tunteesta. Opiskelija-aktiiveiden merkitys päätöksiin: miten juhlimisesta ja alkoholinkäytöstä puhutaan? (livenä, sosiaalinen media, yms.)

3. Lyhyesti alkoholista, juhlimisesta ja koronasta sekä alkoholinkäytön mahdollisesta muuttumisesta opiskeluvuosien kuluessa

Onko korona vaikuttanut alkoholin kulutukseesi opiskelijatapahtumien puutteen myötä? Onko se lisääntynyt nyt, kun ollaan parattu lähes normaalin kaltaiseen yhteiskuntaan? Voi kertoa myös vapaasti alkoholinkäytöstä ja juhlimisesta, ja siihen liittyvistä mahdollisista muutoksista

4. Muita mieleentulevia ajatuksia, kokemuksia tai kommentteja aiheeseen liittyen

Tilaa vapaammalle keskustelulle, jota voidaan ohjailta erityistä mielenkiintoa herättäviin aiheisiin.

Liite 2. Kysely

Lähetekirjeen saate

Tervehdys! Teen kulttuuriantropologian kandidaatin opinnäytetyötä aiheesta alkoholinkäyttö osana opiskelijakulttuuria 2020-luvun alussa. Osana opinnäytetyöni aineiston keräystä toteutan kyselyn, jonka tavoitteena on saada monipuolisesti tietoa yliopisto-opiskelijoiden kokemuksista ja näkemyksistä alkoholinkäytöstä, opiskelijakulttuurista ja yhteisöllisyydestä. Kyselyyn vastaamiseen menee noin 5–10 minuuttia. Kyselyn vastaukset kerätään anonyymisti, ja niitä käsitellään luottamuksellisesti. Voit vastata kyselyyn riippumatta siitä, käytätkö alkoholia. Pääset kyselyyn tästä linkistä:

<https://link.webropolsurveys.com/S/50CCFC0B37C195B0>

Kysely on auki 3 viikkoa tai siihen saakka, kunnes saan tarpeeksi vastauksia tutkielmaani. Kaikki vastaukset ovat tärkeitä, joten kiitos jo etukäteen vastaamisesta kyselyyn! Vastaan mielelläni kysymyksiin tutkimuksestani tai kyselystäni.

Ystävällisin terveisin,

Anni Toivanen (atoivane21@student.oulu.fi)

Opiskelijoiden alkoholinkäyttö osana opiskelijakulttuuria

Hyväksyn, että kyselyssä antamiani tietoja käytetään osana kandidaatin tutkielmaa, ja että ne arkistoidaan.

Hyväksyn

Opiskelijatapahtumat

1. Käytkö/oletko käynyt opiskelijatapahtumissa?

Kyllä / en

2. Kuinka usein käyt opiskelijatapahtumissa? (valitse lähin)

Useamman kerran viikossa / kerran viikossa / kerran kk / harvemmin

3. Juotko opiskelijatapahtumissa alkoholia? (ottaen huomioon, että

opiskelijatapahtuma on ns. anniskelutilaisuus)

Kyllä aina / kyllä useimmiten / en useimmiten / en koskaan

Alkoholinkäyttötottumukset

4. Kuvailisitko opiskelijatapahtumien alkoholinkäyttöäsi maltilliseksi vai humalahakuiseksi?

Alkoholinkäyttö on maltillista / Alkoholinkäyttö on humalahakuista / Vaihtelee

5. Jos juot alkoholia, niin kuinka monta alkoholiannosta yleensä juot illassa käydessäsi opiskelijatapahtumassa?

1-2 / 3-5 / 6-8 / 9+

6. Käytätkö alkoholia opiskelijatapahtumien ulkopuolella?

Kyllä / ei

7. Kuinka usein käytät alkoholia opiskelijatapahtumien ulkopuolella?

Monta kertaa viikossa / kerran viikossa / kerran kk / harvemmin

8. Kun juot alkoholia opiskelijatapahtumien ulkopuolella, millaisessa seurassa teet sitä? (Voit valita useampia vaihtoehtoja)

Yksin / perheen kanssa / ystävien kanssa / työkavereiden kanssa / tuntemattomien kanssa (baari yms.)

9. Onko alkoholinkäyttö muuttunut opiskeluvuosien kuluessa

(Avoin vastauskenttä)

Alkoholi ja yhteisöllisyys

10. Koetko alkoholin juomisen luovan yhteisöllisyyttä opiskelijatapahtumissa?

Hyvin vähän tai en ollenkaan / Jonkin verran / Paljon /

(Avoin vastauskenttä, jossa voi kertoa tarkemmin)

11. Oletko kokenut olosi ulkopuoliseksi opiskelijatapahtumassa, jos et ole juonut alkoholia?

Kyllä / joskus / en / jos haluat

(Avoin vastauskenttä, jossa voi kertoa tarkemmin)

12. Koetko voivasi tehdä itse alkoholinkäyttöäsi koskevat päätökset vai koetko sosiaalista painetta käyttää alkoholia?

Kyllä, pystyn tekemään itse omat päätökseni alkoholinkäyttöä koskien (en koe painetta)/ Koen painetta käyttää alkoholia silloin tällöin / Koen painetta käyttää alkoholia usein

13. Pitäisikö ainejärjestöjen järjestää enemmän tapahtumia, jotka ovat alkoholittomia? (Eli tapanhtumia, joissa alkoholi ei ole keskiössä)

Kyllä pitäisi / Ei pitäisi / Olen tyytyväinen nykytilanteeseen tai en osaa ottaa kantaa

14. Onko alkoholilla ja sen käytöllä liian suuri vaikutus opiskelijakulttuuriin?

Kerro halutessasi lisää

Kyllä on / Ei ole

(Avoin vastauskenttä, jossa voi kertoa tarkemmin)

15. Helpottaako alkoholinkäyttö käyttäytymistäsi sosiaalisissa tilanteissa ja uusien kontaktien luomisessa?

Paljon / Jonkin verran / Vähän / Ei vaikutusta

Alkoholi, juhliminen ja korona

16. Onko korona vaikuttanut alkoholin kulutukseesi määrällisesti?

On vaikuttanut vähentävästi / on vaikuttanut lisäävästi / ei ole vaikuttanut juurikaan

17. Oletko juonut enemmän alkoholia yksin koronan aikana?

Kyllä / en

18. Onko alkoholinkäyttösi lisääntynyt nyt, kun ollaan palattu lähes normaalin kaltaiseen yhteiskuntaan? (verrattuna korona-aikaan)

On lisääntynyt / on vähentynyt / on pysynyt samana

19. Vapaa sana

(Avoin vastauskenttä)